

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF**

Seduta tat-23 ta' Ottubru, 2012

Citazzjoni Numru. 984/1998/2

BONSONS LIMITED

VS

Perit Arkitett Catherine **GALEA**

Il-Qorti:

Rat l-Att taċ-Ċitazzjoni mressaq fit-12 ta' Mejju, 1998, li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, l-kumpannija attriċi talbet li l-Qorti (i) ssib, jekk meħtieġ billi taħtar esperti għal dan il-għan, li hemm difett serju fid-disinn li għamlet l-imħarrka għat-travi tal-*precast prestressed concrete* maħsuba li jitqiegħdu fil-post mibni mill-istess kumpannija attriċi f'Tal-Ħandaq, limiti ta' Ħal Qormi, u dan billi tonqos fl-imsemmija travi s-saħħa meħtieġa biex jerfgħu t-toqol li għalih kienu magħmula, għal liema difett trid twieġeb l-istess imħarrka; (ii) tillikwida, jekk meħtieġ bl-għajjnuna tal-

istess periti maħtura, d-danni kollha li l-kumpannija attriċi ġarrbet u għad trid iġġarrab minħabba n-nuqqas tal-imħarrka, magħduda n-nefqa li trid issir biex jitneħħa d-difett fl-imsemmija travi ħalli jsiru jifilħu għat-toqol meħtieġ, it-tnaqqis tal-valur tal-post mibni minħabba f'dak in-nuqqas, u t-telf ta' kera li hija sejra ġġarrab minħabba n-nuqqas ta' użu ta' ħwejjigħa sakemm jissewwa d-difett; u (iii) tikkundanna lill-imħarrka tħallasha d-danni hekk likwidati. Talbet ukoll l-ispejjeż;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet imressqa mill-imħarrka fit-12 ta' Ottubru, 1998, li biha laqgħet għall-azzjoni attriċi billi, preliminarjament, qalet li qatt ma kellha xi rabta legali mal-kumpannija attriċi għaliex xogħolha wettqitu fuq talba ta' Anthony Bonello u f'ismu wkoll ressqet it-talba għall-ħruġ tal-permessi li fuq ismu wkoll inħarġu, u għalhekk talbet li tinħeles milli tibqa' fil-kawża. Fil-mertu, laqgħet billi qalet li hija għamlet xogħolha sewwa u skond l-istruzzjonijiet li taha Bonello dwar l-użu li kellu ħsieb li jagħmel tal-post. Kien biss wara li ttella' l-bini li Bonello għarraffa li ried li l-ewwel sular ukoll jintuża bħala maħzen u mhux bħala ufficini, kif kien qalilha qabel, u għalhekk l-użu l-ġdid ma kienx dak maħsub. Temmet tgħid li ladarba kienet il-kumpannija attriċi jew Bonello li bidlu l-fehma tagħhom dwar x'użu kienu ser jagħmlu mill-post, kellhom ikunu huma li jerfgħu r-responsabbiltà tal-għażla tagħhom u mhux jixhtu l-ħtija fuqha;

Rat is-sentenza preliminari mogħtija minn din il-Qorti (diversament presjeduta) fid-19 ta' Novembru, 1999¹, li biha u għar-raġunijiet hemm imfissra, laqgħet l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-imħarrka u ħelsitha milli tibqa' fil-kawża;

Rat is-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Appell fil-5 ta' Ottubru, 2001², li biha laqgħet l-appell tal-kumpannija attriċi mill-imsemmija sentenza preliminari u, wara li sabet li kien hemm rabta ġuridika bejnha u l-imħarrka, reġgħet bagħtet l-atti quddiem din il-Qorti biex tisma' l-każ fil-mertu;

¹ Paġġ. 113 sa 120 tal-process

² Paġġ. 135 sa 141 tal-process

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tat-3 ta' Diċembru, 2001³, li bih ħatret lill-Perit Arkitett Joseph Cachia Fearne bħala perit tekniku biex ifittex u jirrelata dwar it-talbiet attriċi;

Rat ir-Relazzjoni mressqa mill-imsemmi Perit Tekniku fit-18 ta' Ottubru, 2002⁴, u minnu maħlufa kif imiss waqt is-smiġħ tas-6 ta' Frar, 2003;

Rat id-degriet tagħha tas-6 ta' Frar, 2003⁵, li bih u fuq talba tal-avukat difensur tal-kumpanija attriċi, ordnat lill-istess kumpanija tressaq il-mistoqsijiet li riedet tagħmel lill-Perit Tekniku f'eskussjoni, u irriżervat li tgħaddi għall-ħatra ta' periti addizzjonali 'l quddiem, jek ikun il-każ;

Semgħet ix-xhieda tal-Perit Tekniku Cachia Fearne, imressaq in eskussjoni⁶;

Rat id-degriet tagħha tat-13 ta' Mejju, 2003⁷, li bih ħatret lill-Periti arkitetti Anthony Cassar u Anthony Fenech Vella u lill-Avukat Joseph M. Buttigieg bħala periti addizzjonali;

Rat id-degriet tagħha tal-1 ta' Lulju, 2004⁸, li bih laqgħet it-talba tal-periti addizzjonali u awtorizzat li jitqabdbu ħaddiema biex, taħt id-direzzjoni tal-istess periti, jagħmlu xogħlijiet li jgħinu biex isiru l-analiżi u l-aċċertamenti fis-soqfa tal-post mertu tal-każ;

Rat in-Nota ta' Osservazzjonijiet imressqa mill-kumpanija attriċi fl-1 ta' Settembru, 2003⁹, għall-konsiderazzjoni tal-Periti addizzjonali;

Rat ir-Relazzjoni mressqa mill-periti addizzjonali fit-12 ta' Jannar, 2006¹⁰, u minnhom maħlufa kif imiss waqt is-smiġħ tal-14 ta' Frar, 2006;

³ Paġ. 145 tal-proċess

⁴ Paġġ. 150 sa 168 tal-proċess

⁵ Paġ. 287 tal-proċess

⁶ Paġġ. 306 sa 330 tal-proċess

⁷ Paġ. 301 tal-proċess

⁸ Paġ. 343 tal-proċess

⁹ Paġġ. 332 – 9 tal-proċess

¹⁰ Paġġ. 361 sa 381 tal-proċess

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat id-degriet tagħha tal-14 ta' Frar, 2006¹¹, li bih awtorizzat lill-kumpannija attriċi tressaq lill-periti addizzjonali bħala xhud tagħha f'eskussjoni;

Rat in-Nota mressqa fit-8 ta' Novembru, 2006¹², bit-tweġibiet maħlufa tal-periti addizzjonali għall-mistoqsijiet;

Rat id-degriet kamerali tagħha tas-27 ta' April, 2007¹³, li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, ċaħdet it-talba tal-kumpannija attriċi magħmula minnha waqt is-smiġħ tal-5 ta' Diċembru, 2006, biex terġa' taħtar wieħed mill-periti tekniċi addizzjonali jirrelata dwar waħda mi-tweġibiet li ngħatat minnhom fl-eskussjoni;

Rat id-degriet tagħha tat-2 ta' Mejju, 2007, li bih tat lill-partijiet il-fakulta' li jressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-kumpannija attriċi fis-26 ta' Ottubru, 2007¹⁴;

Rat in-Nota ta' Sottomissjonijiet imressqa mill-imħarrka fis-16 ta' Jannar, 2008¹⁵, bi tweġiba għal dik tal-kumpannija attriċi;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degrieti li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni għad-danni mnissla minn nuqqas ta' twettiq tajjeb ta' servizz professjonali. Il-kumpannija attriċi (aktar 'il quddiem imsejħa "Bonsons") qabbdet lill-imħarrka (aktar 'il quddiem imsejħa "I-Perit") biex tiddisinja travi li

¹¹ Paġ. 360 tal-proċess

¹² Paġġ. 394 – 6 tal-proċess

¹³ Paġġ. 403 – 4 tal-proċess

¹⁴ Paġġ. 414 – 420 tal-proċess

¹⁵ Paġġ. 423 – 8 tal-proċess

kellhom jitqiegħdu f'sit li Bonsons kienet qiegħda tibni fuq art tagħha. Minħabba li, wara li nbena l-post, bdew jidhru konsenturi u xqaq fl-imsemmija travi, u minħabba li Bonsons ingħatat il-fehma ta' espert imqabbad minnha li t-travi ma kenux imfassla b'mod li jifilħu għat-toqol li kellhom jerfgħu, Bonsons qiegħda tgħid li l-Perit naqset li tagħmel xogħolha sewwa u għalhekk trid tagħmel tajjeb għall-ħsara li Bonsons garrbet u għad trid iggarrab minħabba dak in-nuqqas kemm f'dak li għandu x'jaqsam man-nefqa biex jissewwa n-nuqqas u wkoll mat-tnaqqis tal-valur tal-post u t-telf ta' dħul minnu sakemm jissewwa n-nuqqas;

Illi, min-naħa tagħha, l-Perit laqgħet billi, preliminarjament, qalet li qatt ma kellha xi rabta legali mal-kumpannija attriċi għaliex xogħolha wettqitu fuq talba ta' Anthony Bonello u f'ismu wkoll ressqet it-talba għall-ħruġ tal-permessi li fuq ismu wkoll inħarġu, u għalhekk talbet li tinħeles milli tibqa' fil-kawża. Fil-mertu, laqgħet billi qalet li hija għamlet xogħolha sewwa u skond l-istruzzjonijiet li taha Bonello dwar l-użu li kellu ħsieb li jagħmel tal-post. Kien biss wara li ttella' l-bini li Bonello għarrafha li ried li l-ewwel sular ukoll jintuża bħala maħżen u mhux bħala ufficiċini, kif kien qalilha qabel, u għalhekk l-użu l-gdid ma kienx dak maħsub. Temmet tgħid li ladarba kienet il-kumpannija attriċi jew Bonello li bidlu l-fehma tagħhom dwar x'użu kienu ser jagħmlu mill-post, kellhom ikunu huma li jerfgħu r-responsabbilta' tal-għażla tagħhom u mhux jixhtu l-ħtija fuqha;

Illi l-kwestjoni maħluqa bl-eċċezzjoni preliminari ngħalqet bis-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Appell fil-5 ta' Ottubru, 2001. Din is-sentenza tallum tmiss il-mertu tal-azzjoni u l-eċċezzjonijiet l-oħrajn tal-imħarrka;

Illi għal dak li jirrigwarda l-fatti marbuta mal-każ ħareġ mill-atti li Bonsons kienet sidt biċċa art li tinsab fi Triq it-Tigieġ, f'Tal-Handaq, limiti ta' Hal Qormi, magħmula minn erba' (4) qatgħat għall-bini fuq medda ta' seba' mija u ħamsa u erbgħin metri kwadri (745m²) u li kisbet f'Ottubru tal-

1994¹⁶. Meta Bonsons xtrat l-art, fl-1992 diġa' kien inħareġ permess għal żvilupp fuqha¹⁷;

Illi Bonsons hija kumpannija mdañħla fil-bini¹⁸. Hija talbet u kisbet il-permess li ttella' binja ta' tliet (3) sulari fuq l-imsemmija art għal użu bħala maħzen jew binja kummerċjali. Kien maħsub li s-soqfa jkunu ta' planki tal-konkos li jfilħu ħamest elef mitejn u erbgħin kilogramm kull metru kwadru (5,240 kg/m²) fil-livell tal-kantina, elfejn erba' mija u tnejn u ħamsin kilogramm kull metru kwadru (2,452 kg/m²) fil-livell ta' mat-triq, u tliet mija u erbgħa u sebgħin kilogramm kull metru kwadru (374kg/m²) fil-livell tal-ewwel sular;

Illi f'Ottubru tal-1994, Bonsons qabbdet lill-Perit biex tieħu ħsieb il-binja li kellha ssir. Fil-ħatra, kien miftiehem li l-Perit tagħmel id-disinn tal-planki u t-travi, tressaq it-talba għall-ħruġ tal-permessi tal-bini u tissorvelja x-xogħlijiet hu u għaddej il-proġett¹⁹. Il-planki nxtraw mingħand ditta li magħha ftieħmet Bonsons²⁰, u l-ħxuna tal-planki kienet tvarja skond is-sular li fih tqiegħdu (bl-eħxen planki jerfgħu l-iżjed sular baxx u bl-idjaq planki l-ogħla sular ta' taħt il-bejt);

Illi Bonsons għaddiet lill-Perit it-tagħrif dwar il-ħtigijiet tagħha għall-użu tal-binja, magħdud dak li jitkellem dwar is-saħħa li kellhom jerfgħu l-planki u t-travi. Fuq dawk l-istruzzjonijiet, il-Perit bagħtet pjanti lil rappreżentant ta' Bonsons, biex jarahom u jara jekk jaqbilx magħhom²¹. Il-Perit ressqet it-talba għall-ħruġ tal-permessi tal-bini u iddisinjat it-travi. Wara xi żmien, minħabba ċirkostanzi marbuta mal-livelli tat-toroq fuq żewġ naħat tas-sit, tressqu pjanti oħrajn u talbiet għall-bdil fit-talba għall-iżvilupp. Il-permess inħareġ l-ewwel darba f'Lulju tal-1995²², iżda wara talba li saret għaldaqshekk mill-Perit, reġa' nħareġ mibdul f'Novembru tal-1995²³;

¹⁶ Dok "AB2", f'paġġ. 39 sa 42 tal-proċess

¹⁷ Dok "ED17", f'paġġ. 171 tal-proċess

¹⁸ Dok "AB1", f'paġġ. 26 sa 38 tal-proċess

¹⁹ Xhieda ta' Anthony Bonello 21.5.2002, f'paġġ. 206 tal-proċess

²⁰ Xhieda ta' Paul Vella 12.3.2002, f'paġġ. 194 tal-proċess

²¹ Xhieda tagħha 26.2.2002, f'paġġ. 187 tal-proċess

²² Dok "CG6", f'paġġ. 51 tal-proċess

²³ Dokti "CG1" u "CG7", f'paġġ. 22 u 52 tal-proċess

Illi l-binja ttellgħet bejn l-1995 u l-1996, tlestiet sa Mejju tal-1996²⁴ u kienet Bonsons innifisha li bnietha. Qabel ma l-bini beda jintuża, Bonsons bdiet tintebaħ li bdew ħerġin konsenturi fit-travi (“*shear cracks*”) u bdiet titħasseb. Bagħtet għall-Perit li, min-naħa tagħha, qabbdet perit espert fil-qasam tax-xogħol tal-konkos biex jagħti l-fehma tiegħu x’setgħet kienet ir-raġuni. L-espert wasal għall-fehma²⁵ li t-travi ma kinux imfasslin sewwa billi ma kellhomx l-istess *load bearing factor* tal-planki tas-soqfa, u dan l-aktar fil-livell ta’ mat-triq. Aktar tard²⁶, l-espert bagħat ukoll rapport bis-suggerimenti ta’ dak li kellu jsir biex jitneħħa n-nuqqas, b’mod li biex jintrifed kollox, kellhom, fost rimedji oħrajn, jiżdiedu pilasti wieqfa tal-konkrit li tellfu mill-ftuħ li kellu jkollu dak is-sular²⁷. Għalkemm Bonsons ma riditx li jsiru l-pilasti wieqfa f’nofs is-sular mibni, għamlet xogħlijiet oħra fuq il-bejt tal-binja taħt id-direzzjoni tal-perit espert²⁸. Bonsons kisbet ukoll stejjem²⁹ dwar kemm kien jiġi jiswa x-xogħol suggerit mill-perit espert³⁰;

Illi Bonsons kriet bnadi mill-binja lil terzi f’Ġunju tal-1996³¹ u sallum hemm bnadi mill-istess binja li għadhom mikrijin;

Illi fi Frar tal-1998, Bonsons bagħtet ittra uffiċjali lill-Perit titlobha tagħmel tajjeb għad-danni mgarrba minħabba n-nuqqas u biex tħallas is-somma msemmija fl-istess att ġudizzjarju bħala danni likwidati u biex tersaq għal-likwidazzjoni tad-danni “relattivi u konegwenzjali”. Il-Perit wiegħbet b’ittra uffiċjali tagħha ġimgħa wara li fiha warrbet kull responsabbilta’ u fejn saħqet li wettqet xogħolha sewwa u kif jitolbu s-sengħa u l-professjoni tagħha. Minħabba li baqa’ ma ntlahaqx qbil bejn il-partijiet dwar il-kwestjoni, Bonsons fetħet il-kawża f’Mejju tal-1998;

²⁴ Dok “CG11”, f’paġ. 56 tal-proċess

²⁵ 9 ta’ Ottubru, 1996, Dok “A”, f’paġġ. 5 - 8 tal-proċess

²⁶ Dokti “B” u “ED21”, f’paġġ. 9 – 12 u 275 – 6 tal-proċess

²⁷ Dok “AT1”, f’paġ. 277 tal-proċess

²⁸ Xhieda ta’ Dr Alex Torpiano 26.2.2002, f’paġ. 186 tal-proċess

²⁹ Dokti “BL18” u “BL19”, f’paġġ. 245 – 6 tal-proċess

³⁰ Xhieda ta’ Carmel Attard 2.4.2002 f’paġġ. 201 – 2 tal-proċess

³¹ Dok “BL16”, f’paġġ. 241 – 3 tal-proċess

Illi biċċa sewwa mill-kwestjoni li qamet bejn il-partijiet kienet tirrigwarda l-inkarigu mogħti lill-Perit. Dan qiegħed jingħad minħabba li l-verżjonijiet tagħhom ma jaqblux. Il-perit tekniku wera l-fehma tiegħu liema, miż-żewġ verżjonijiet, wieħed ta' min joqgħod fuqha u qal għaliex³². Il-periti addizzjonali wkoll waslu għal fehmiel tagħhom dwar dan il-punt³³;

Illi l-konsiderazzjonijiet ta' natura legali li joħorġu mill-każ jitolbu, fuq kollox, l-istħarriġ tal-kwestjoni tat-twettiq tal-ħatra. Minħabba li l-każ ta' Bonsons jinbena fuq in-nuqqas ta' twettiq, il-Qorti trid tqis jekk din ix-xilja hijiex tajba. Is-soluzzjoni ta' din il-ħaġa tindirizza kemm it-talba ewlenija ta' Bonsons u għalhekk ukoll is-siwi tat-talbiet l-oħrajn tagħha;

Illi **dwar il-kwestjoni tar-responsabbilta'**, il-Qorti tagħraf li Bonsons tqis li l-Perit naqset li turi l-għaqqal u l-ħila meħtieġa mill-professjoni tagħha b'mod li għabitilha ħsara fl-użu u fil-qagħda ta' ħwejjigħa (il-binja nnifisha). Kif ingħad mill-Qorti tal-Appell fis-sentenza dwar l-eċċezzjoni preliminari tal-Perit³⁴, il-baži tal-azzjoni ta' Bonsons hija n-nuqqas tat-twettiq b'ħila u b'għaqqal tal-ħiliet professjonali tal-Perit u mhux l-inadempiment kuntrattwali, ukoll jekk dak in-nuqqas seħħ fit-twettiq tal-mandat mogħti lilha minn persuna partikolari. Huwa minnu li Bonsons tisħaq li r-rabta li tnisset bejnha u l-Perit kienet inbdiet bl-aċċettazzjoni, min-naħa tal-Perit innifisha, li tagħti s-servizz professjonali tagħha lilha b'kuntratt, iżda huwa daqstant ieħor minnu li dak is-servizz ma kien qatt pattwit b'ħala appalt³⁵ u lanqas formalizzat f'xi sura miktuba, għalkemm jista' jitqies b'ħala xi għamla ta' mandat³⁶. Din il-Qorti tagħraf ukoll li hemm il-fehma f'xi deċiżjonijiet tal-Qrati tagħna li, fejn jidhlu ċerti rabtiet professjonali, l-effetti jitqiesu fil-kuntest ta' rabta kuntrattwali³⁷;

³² Relazzjoni §§ 5 u 31, f'paġġ. 158 – 9 u 165 tal-proċess

³³ § 27 tar-Relazzjoni tagħhom, f'paġ. 377 tal-proċess

³⁴ Ara § 3 tas-sentenza f'paġ. 139 tal-proċess

³⁵ Ara App. Ċiv. 4.11.1987 fil-kawża fl-ismijiet *Barbara vs Direttur tax-Xoghlijiet Pubbliċi* (Kollez. Vol: LXXI.ii.214)

³⁶ P.A. DS 3.10.2003 fil-kawża fl-ismijiet *A.I.Ċ. Alex Bezzina et vs Joseph Mizzi noe*

³⁷ App. Ċiv. 31.10.2008 fil-kawża fl-ismijiet *Rose Gauċi et vs Donald Felice et*

Illi, f'kull każ, il-fatt li r-rabta bejn professjonist u l-klijent tiegħu ma tkunx waħda kuntrattwali, ma jfissirx b'daqshekk li l-klijent jibqa' mnezza' minn rimedju jekk kemm-il darba l-professjonist jonqos milli jwettaq dak li jkun tqabbad jagħmel mill-klijent skond l-añjar ħila u għerf li l-professjoni tistenna mingħandu. F'dan ir-rigward, il-Qorti tagħżel li timxi wara l-fehma (mizmuma minn għadd ta' kittieba awtorevoli f'dan il-qasam) li tgħid li, fejn il-liġi tqis il-ħidma ta' min jagħti s-sengħa tiegħu³⁸, "*sebbene collocato nell'ambito della regolamentazione del contratto d'opera professionale, e` applicabile, oltre che nell'area della responsabilita` contrattuale, anche in quella della responsabilita' extra-contrattulae o aquiliana, in quanto prevede un limite alla responsabilita` per la prestazione d'opera professionale di carattere generale, operante sia nel caso in cui la prestazione sia eseguita in forza di un contratto, sia nel caso in cui la prestazione sia eseguita al di fuori di esso. In tale ultima ipotesi grava a maggior ragione sul preteso danneggiato l'onere della prova della colpevole inosservanza o della violazione delle regole tecniche della disciplina o professione da parte del prestatore d'opera, non potendo la colpa di quest'ultimo reputarsi in re ipsa, soprattutto quella per negligenza, che va sempre dimostrata nelle specifiche omissioni o nelle insufficienze dell'attivitaa` prestata*"³⁹;

Illi l-prinċipju li jriegi l-effetti tal-ħsara mgarrba minn għamil jew nuqqas jibqa' dejjem dak li kull wieħed iwiegeb għall-ħsara li tiġri bi ħtija tiegħu⁴⁰. B'hekk jitqies fi ħtija kull min b'egħmilu ma jużax il-prudenza, l-għaqaq u l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja⁴¹. Il-liġi tkompli tfigħer li kull min, bil-ħsieb jew mingħajr il-ħsieb li jagħmel id-deni, għax ikun irid jew b'nuqqas ta' diliġenza, ta' prudenza jew ta' ħsieb, jagħmel jew jonqos li jagħmel xi ħaġa li biha jikser xi dmir impost mil-liġi, hu marbut li jagħmel tajjeb għall-ħsara li tiġri minħabba f'hekk⁴²;

³⁸ Dan b'riferenza għad-dispożizzjonijiet tal-artikoli 1176 u 2236 tal-Kodiċi Ċivili Taljan

³⁹ Alpa & Mariconda *Codice Civile Commentato* (2^a Ediz, 2009) Vol V, pg. 804

⁴⁰ Art. 1031 tal-Kap 16

⁴¹ Art. 1032(1) tal-Kap 16

⁴² Art. 1033 tal-Kap 16

Illi huwa wkoll miżmum li l-għaqal u d-diliġenza li jrid juri l-professionist fit-twettiq ta' xogħlu huwa dak mistenni normalment minn professionist tal-affari tiegħu, aġġornat fit-tagħrif li l-professjoni (jew il-qasam li jaħdem fih) tistenna minn kull kollega tiegħu, u mwettaq bl-attenzjoni u r-reqqa li x-xogħol li jissejjaħ jagħmel jitlob mill-każ. Dan jitlob kejl oġġettiv. Sakemm ma jkunx hemm xi dispożizzjoni ta' liġi li tgħid mod ieħor dwar il-professjoni li tkun, ħadd ma jwieġeb għall-ħsara li tigrigi minħabba nuqqas ta' prudenza, għaqal jew ħsieb fi grad akbar⁴³. Naturalment, wieħed jifhem ukoll li, jekk kemm-il darba l-professionist ikun speċjalizza f'dak il-qasam, u jekk kemm-il darba x-xogħol jew servizz li jintalab jagħti jkun sewwasew jolqot il-qasam tal-ispeċjalizzazzjoni tiegħu, wieħed jistenna wkoll li l-livell ta' ħila, għaqal u diliġenza murija jkun ogħla minn dak li jintwera minn professionist li ma jkunx hekk speċjalizza;

Illi, kif ingħad qabel, fejn ir-responsabbiltà għal xogħol imwettaq minn professionist tinbena fuq il-ħtija akwiljana, jaqa' fuq il-klijent li juri b'mod xieraq li garrab ħsara minħabba t-twettiq mhux tajjeb tas-servizz professjonali mitlub. B'mod partikolari, irid juri wkoll rabta kawżali bejn in-nuqqas tat-twettiq tajjeb u l-ħsara mgarrba mill-klijent;

Illi l-ħsara mgarrba li għaliha jwieġeb il-professionist taf tiegħu suriet differenti skond il-professjoni li tkun u skond il-kobor tan-nuqqas. Ma hemmx dubju li din l-ħsara tista' tkun fiżika jew ukoll patrimonjali, jiġifieri dik li tolqot il-ġid tal-klijent. Tista' tkun tikkonsisti wkoll fin-nefqa li jkollha ssir biex ix-xogħol jew servizz professjonali li jkun sar ħażin jerġa' jsir mill-ġdid jew jissewwa;

Illi fil-każ tal-lum, ħareġ li kienet il-Perit li iddisinjat it-travi li tqiegħdu fil-post. Ħadmithom Bonsons (li ntweru li kellha l-ħila, l-għodda u l-esperjenza li tagħmel dan) fuq l-ispeċifikazzjonijiet li tatha l-Perit. It-travi tfaßlu wara li Bonsons kienet għarrfet lill-Perit li fuqhom kienet sejra sserraħ planki ta' ċerta ħxuna differenti skond is-sulari li fihom kienu ser jitqiegħdu. Il-Qorti tifhem ukoll li l-partijiet

⁴³ Art. 1032(2) tal-Kap 16

daflu f'argument dwar x'użu kien maħsub li jsir minn sular partikolari tal-binja. Dwar dan – jiġifieri jekk is-sular ta' fuq kienx maħsub li jintuża bħala ufficini jew kienx maħsub li jintuża bħala maħzen – l-ewwel perit tekniku maħtur wasal għall-fehma tiegħu. Jibqa' l-fatt li, meta ħareġ il-permess (kif emendat f'Novembru tal-1995) dak is-sular kien maħsub li jintuża bħala ufficċji. Bonsons tishaq li d-disinn (tat-travi) kellu jkun mod li jiflaħ jerfa' l-planki u kulma jitqiegħed fuqhom, ikun x'ikun l-użu li se' jsir minn dak is-sular 'il quddiem u tkun xi tkun l-għażla tagħha jekk tiddeċiedi li tibdel dak l-użu u ġġib il-permessi meħtieġa tal-awtoritajiet;

Illi l-Qorti jidhrilha li din il-kwestjoni ma kenitx daqstant ewlenija daqs kemm hi ewlenija l-kwestjoni dwar jekk, fl-istat attwali, t-travi humiex ilaħħqu mal-ħtiġijiet li għalihom kienu ġew imfassla mill-Perit. Jidher li, fl-istat attwali tagħhom, it-travi li hemm fil-livell tat-triq ma jilħqux dan l-għan. Din il-fehma wasal għaliha l-perit espert imqabbad mill-partijiet, wasal għaliha l-ewwel perit tekniku mqabbad mill-Qorti, u waslu għaliha wkoll il-periti tekniċi addizzjonali. Fil-fehma tal-Qorti, dan huwa biżżejjed biex il-Qorti tista' tasal għall-fehma li mhux ix-xogħol kollu mogħti mill-Perit lil Bonsons kien jilħaq il-livell mistenni fit-tweqqif għaqli tal-ħidma professjonali li l-Perit kienet mitluba tagħti u mistennija twettaq;

Illi huwa minnu li, lil hinn minn hemm, daflu wkoll ċirkostanzi oħrajn li jxellfu dik l-unanimita'. Hekk, per eżempju, l-ewwel perit tekniku sab li bejn il-Perit u Bonsons (jew ir-rappreżentant tagħha), kien hemm nuqqas ta' komunikazzjoni regolari dwar dak li kien għaddej hu u jinbena l-proġett. Il-perit addizzjonali sabu li kien hemm ukoll l-intervent inkonsult ta' Bonsons (jiġifieri dak tat-tqiegħid tal-kontro-bejt fuq il-planki tal-ogħla sular) li għen biex jitqiegħed piż akbar fuq il-planki ta' fuqnett u li dwarhom ma tridx twieġeb il-Perit. Fuq kollox, kien hemm xi bidliet fil-binja (per eżempju, ż-żieda tal-*lift* industrijali li ttella' min-naħa ta' barra) li ma jidhirx li kienu jagħmlu mid-disinj approvati li dwarhom inħareġ il-permess tal-iżvilupp. Hemm ukoll iċ-ċirkostanza li l-Perit qablet mal-klijenta Bonsons li jitnaqqsu jew jitneħħew għal kollox l-għadd ta'

pilastru (kolonni) li kienu mfassla li jirfdu l-planki fin-nofs tas-sular terran⁴⁴, u li kienu ntwerew fil-pjanti approvati għall-ħruġ tal-permess msemmi;

Illi, filwaqt li dawn iċ-ċirkostanzi komplew iċajpru l-kwestjoni ta' jekk kienx hemm xi sura ta' kontributorjeta' min-naħa ta' Bonsons għal dak li ġara, l-Qorti xorta waħda tibqa' tqis li, mil-livell oġġettiv, ċertu xogħol mogħti mill-Perit ma kienx jilħaq il-grad mitlub mil-ħila ordinarja tagħha jew li kienu mistennija mis-sejha professjonali tagħha. Din il-fehma tagħha l-Qorti tislitha mill-fehmiet tekniċi ta' persuni ta' ħila mqabbdin f'dan il-każ li, wara li jitnaddfu min-nofs il-kwestjonijiet marginali, lkoll waslu għall-fehma li l-Perit għandha oġġettivament twieġeb għal ċertu nuqqas;

Illi f'dan ir-rigward, biex ma toqgħodx ittawwal wisq u ttenni dak li diġa' jinsab fl-atti tal-kawża, l-Qorti tirreferi għall-paragrafi 25, 26, 27, 32 u 40 tar-Relazzjoni tal-ewwel perit tekniku⁴⁵, għat-twegiba ta' qabel l-aħħar tal-istess perit in eskussjoni⁴⁶, u għall-paragrafi 21, 24, 25, 27, 28, 30 u 32 tar-Relazzjoni tal-Periti addizzjonali⁴⁷;

Illi minn dawn il-kostatazzjonijiet kollha l-Qorti tasal għall-fehma li, fil-każ li għandna quddiemna, l-Perit uriet nuqqas fit-twettiq tal-ħila professjonali tagħha, u dan billi naqset li timxi ma' dak li l-għarfien tas-sengħa professjonali tagħha messu wriha li kellha tiegħu ħsieb tara li jsir u ma sarx. F'dan ir-rigward, il-ħtija tal-Perit tissarraff fl-inadempiment ta' *standard* ta' mgjeba li kien mistenni minnha u minn kull perit arkitett ieħor fil-qagħda tagħha. Din il-fehma, kif għadu kemm ingħad, waslu għaliha, fi grad jew ieħor, kemm l-ewwel perit tekniku mqabbd mill-Qorti u kif ukoll il-periti addizzjonali;

Illi għalhekk il-Qorti sejra tilqa' l-ewwel talba attriċi safejn din titkellem dwar it-travi li saru fil-livell terran tal-binja mertu tal-każ;

⁴⁴ Xhieda tal-imħarrka 5.3.2002, f'pag. 192 tal-proċess

⁴⁵ Paġġ. 163 – 5 u 167 tal-proċess

⁴⁶ Xhieda tiegħu 13.5.2003, f'pag. 330 tal-proċess

⁴⁷ Paġġ. 372 – 9 tal-proċess

Illi l-Qorti sejra issa tgħaddi għall-kunsiderazzjoni dwar il-**likwidazzjoni tad-danni mġarrba**. Matul is-smiġn tal-każ, deher ċar li filwaqt li Bonsons qablet mal-fehma tal-periti ġudizzjarji li l-Perit trid terfa' xi responsabbilta' professjonali għal dak li ġara, ma kenitx kuntenta la bil-fehmiet dwar kif imissha tingarr din ir-responsabbilta' u lanqas dwar ir-rimedji proposti. Il-Qorti trid tagħmilha ċara li t-tieni u t-tielet talbiet ta' Bonsons kienu jirrigwardaw il-likwidazzjoni u l-ħlas tad-danni mġarrbin minnha minħabba n-nuqqasijiet tal-Perit, magħduda fihom it-talba għal-likwidazzjoni tad-danni meħtieġa “biex jissewwa d-difett u jiġi rimedjat il-*load bearing factor* tat-travi in kwestjoni”. Hija ħasra li la l-ewwel perit tekniku u lanqas il-periti addizzjonali ma kienu f'qagħda li jillikwidaw id-danni mġarrba minn Bonsons, filwaqt li r-rimedju mogħti mill-periti addizzjonali jelimina kull riferenza għal dik il-parti tat-tieni talba attriċi li tikkellem dwar il-likwidazzjoni tat-“telf ta' kera waqt li jsir ix-xogħol rimedjabbli”;

Illi, fis-sottomissjonijiet tagħha tal-għeluq, Bonsons tgħid li l-Qorti ma tistax tasal għal-likwidazzjoni tad-danni mġarrbin minnha għaliex ħadd mill-periti mqabnda mill-Qorti ma wettaq din il-parti tal-ħatra li ngħataw u għalhekk tippretendi li l-Qorti terġa' tgħaddi għall-ħatra ta' perit ieħor “biex jagħmel dak li ma waslux biex jagħmlu l-periti tekniċi preċedenti”⁴⁸. Hija tisser li d-danni li tippretendi huma “proprju u prinċipalment l-ispiza neċessarja biex it-travi jiġu bl-istess *load bearing factor* tal-planki li qed jerfgħu u li tal-bejt isiru skond kif titlob is-sengħa u l-arti”⁴⁹;

Illi, min-naħa tagħha, l-Perit tibqa' tisħaq li hija ma taħti bl-ebda mod u li għalhekk ma hemm l-ebda raġuni għaliex din il-Qorti jmissha tilqa' t-tieni u t-tielet talbiet attriċi;

Illi din iċ-ċirkostanza għamlet xogħol din il-Qorti itqal, għaliex in-natura tan-nuqqas li ħareġ fil-bini hija tali li ma tħallix li ssir likwidazzjoni sempliċi ta' somma flus u kollox jibqa' għaddej. Minbarra dan, il-fehmiet tal-periti ġudizzjarji ma jitfgħux ix-xogħol kollu tat-travi f'keffa waħda u saħansitra jissuġġerixxu li xi parti mix-xogħol

⁴⁸ § 16 tan-Nota ta' Sottomissjonijiet tagħha f'pag. 420 tal-proċess

⁴⁹ § 13 f'pag. 419 tal-proċess

huwa tajjeb u li ma hemm bżonn l-ebda bidla fih. Ma hemmx dubju li l-kwestjoni tintrabat ma' wħud mit-travi u d-disinn tagħhom biex jifilħu jerfgħu l-piż li tgħabba fuqhom bil-planki magħżula u tat-tagħbija l-oħra li, isir x'użu jsir mill-post, l-imsemmija planki kienu se jgħorru fuqhom. Biex jitwaqqaf l-effett tal-qagħda tat-travi kif inhuma illum, hemm bżonn li jsiru xogħlijiet oħrajn fil-post. Bonsons tishaq li t-travi jridu jinbidlu, iżda l-ebda wieħed mill-periti maħtura mill-Qorti ma wasal biex jissuġġerixxi dan: ir-rimedju mogħti kien ieħor. Lanqas il-perit espert imqabbad *ex parte* mill-Perit u, aktar tard, minn Bonsons ma ssuġġerixxa t-tneħħija tat-travi li saru u l-bdil tagħhom b'oħrajn ġodda, iżda "*by inserting columns at intermediate locations, or by externally bonded reinforcement, or both*"⁵⁰ (u dan limitament għat-travi li jinsabu fis-sular ta' mat-triq). Jidher li l-periti addizzjonali wrew ukoll l-istess fehma u ħadmu fuq dan is-suġġeriment (minbarra li, kif ingħad aktar qabel, żiedu oħrajn ukoll). Il-Qorti tifhem ukoll li s-suġġeriment propost mill-periti ġudizzjarji jgħarrab mal-mod kif ix-xogħol f'dak is-sular partikolari kien infassal li jsir sa mill-bidu (jigħifieri b'meded ta' kolonni kull ċerta distanza, qabel ma sar qbil li jitneħħew);

Illi, wara li rat b'reqqa l-atti kollha tal-kawża, l-Qorti hija tal-fehma li għandha toqgħod fuq il-konkluzjonijiet tal-periti addizzjonali. Dan qiegħda tgħidu dwar dak li għandu jsir biex jitneħħa n-nuqqas riskontrat. Dak li l-Qorti ma jidhrilhiex li tista' taqbel miegħu fis-suġġeriment tal-periti addizzjonali hu li n-nefqa jmissha tinqasam bejn il-partijiet (nefqa tax-xogħol għal Bonsons u nefqa tal-materjal għall-Perit⁵¹). Il-Qorti tifhem li, ladarba n-nuqqas li ħareġ jirreferi għad-disinn tat-travi u ladarba dan in-nuqqas intwera li huwa nuqqas ta' twettiq tal-ħila professjonali tal-Perit, ma jidhirx li ngħatat raġuni tajba għaliex, biex jitneħħa dak in-nuqqas, trid tikkontribwixxi wkoll il-kumpannija attriċi. Fuq kollox, Bonsons ma tridx li jsir dak li hu suġġerit u għalhekk, għalkemm il-Qorti sejra żżomm ma' dan ir-rimedju propost mill-periti ġudizzjarji, ma tħossx li għandha ġġiegħel lil Bonsons toħroġ min-nefqa

⁵⁰ Dok "A", f'paġ. 8 tal-proċess

⁵¹ § 31 tar-Relazzjoni Addizzjonali, f'paġ. 378 tal-proċess

meħtieġa, jekk kemm-il darba tagħzel li twettaq dan ir-rimedju;

Illi dwar xi kawżali oħra li Bonsons tippretendi taħt il-kap tal-likwidazzjoni tad-danni, il-Qorti ssib li ma tressqet l-ebda prova min-naħa tal-istess kumpannija attriċi u għalhekk, fin-nuqqas ta' prova, ma sejra tillikwida l-ebda danni taħt dawk il-kawżali;

Illi, fl-aħħarnett, il-Qorti tifhem ukoll li x-xogħol rimedjali maħsub jgħodd fih ukoll dak li l-periti addizzjonali tefgħu fuq Bonsons innifisha (jigifieri dwar it-tneħħija tal-kontra-bejt żejjed li sar), f'liema każ, kull nefqa f'dan ir-rigward trid terfagħha Bonsons waħedha;

Illi biex jitwettaq bl-aħjar mod ix-xogħol meħtieġ, il-Qorti sejra taħtar lill-istess żewġ periti addizzjonali biex, flimkien u bi spejjeż għaż-żewġ partijiet indaqs, jissorveljaw ix-xogħol li għandu jsir ħalli jitneħħa n-nuqqas minnhom riskontrat;

Illi l-Qorti qiegħda wkoll timponi fuq Bonsons żmien ta' tletin (30) jum minn meta din is-sentenza ssir ġudikat biex, b'ittra registrata mibgħuta lill-Perit (jew l-avukat tagħha) u liż-żewġ periti addizzjonali, tgħarrafhom li hija trid li jsiru fil-post imsemmi x-xogħlijiet rimedjali kif suġġerit mill-istess periti u li tali xogħlijiet jistgħu jinbdew. Dan qiegħed jingħad biex l-eżekuzzjoni ta' din is-sentenza ma tithallix imdendla indefinittivament jew meta jkun jogħġob lil xi naħa jew l-oħra. Il-Qorti m'hijiex qiegħda tgħid min għandu jwettaq ix-xogħol rimedjali suġġerit, iżda jekk kemm-il darba jkun meħtieġ li x-xogħol tagħmlu Bonsons innifisha, n-nefqa kemm tal-materjal u l-valur tax-xogħol għandu jkun approvat, kalkolat u stabilitt mill-periti maħtura bis-saħħa ta' din is-sentenza;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa' l-ewwel talba attriċi u ssib li l-imħarrka għandha twieġeb għan-nuqqas li ħareġ fid-disinn minnha magħmul tat-travi tal-pjan terran tal-binja mtella' fis-sit numru 57 sa

Kopja Informali ta' Sentenza

60, Triq it-Tigieg, Tal-Handaq, limiti ta' Hal Qormi, liema nuqqas jikkonsisti fil-fatt li l-imsemmija travi ma jifilhux jerfgħu l-piż tal-planki li tqiegħdu fuqhom u t-tagħbija li tista' titqiegħed fuq dawk il-planki;

Tilqa' t-tieni talba attriċi u ssib li d-dannu mgarrab mill-kumpannija attriċi jikkonsisti fin-nefqa li trid issir biex jitneħħa n-nuqqas fit-travi tas-sular imsemmi u dan billi tordna li jsiru x-xogħlijiet rimedjali fl-imsemmi sular kif propost mill-periti addizzjonali fir-relazzjoni mressqa minnhom u li dan ix-xogħol isir bi spejjeż għall-imħarrka;

Għall-finijiet tat-tieni talba, **taħtar** lill-Periti Arkitetti Anthony Cassar u Anthony Fenech Vella biex, taħt is-sorveljanza tagħhom, isiru x-xogħlijiet rimedjali msemmija;

Tastjani milli tipprovdi dwar it-tielet talba attriċi billi l-kumpannija attriċi naqset li turi bi provi tajbin biżżejjed x'kienu d-danni l-oħrajn li tgħid li garrbet; u

Tordna li, fiċ-ċirkostanzi, **l-ispejjeż tal-kawża** jinqasmu ndaq bejn il-partijiet.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----